

Oslo, 4. februar 2011
Vår ref: 184/3900/2011 AC/hs

Høringsuttalelse – utvidelse av virkeområdet for strafferettslige særreaksjoner for utilregnelige som begår vedvarende og samfunnsskadelig kriminalitet

Generelt

Norsk Psykologforening anerkjenner samfunnets utfordring knyttet til personer som opptrer særlig plagsomt, men ansees å være utilregnelige. Vi anerkjenner også at dette er en gruppe personer som har behov for hjelp, men det er utfordrende å komme i posisjon til å yte tilstrekkelig hjelp. Psykologforeningen støtter målet om at denne gruppen skal få hjelp. Når dette er sagt mener vi det er et grunnleggende prinsipielt problem at helseinstitusjoner benyttes som oppbevaring for personer som ansees som strafferettslig utilregnelige, slik forslaget legger opp til. Helseinstitusjoner bør prinsipielt ikke kunne benyttes i situasjoner der formålet primært dreier seg om samfunnets beskyttelsesbehov.

Vi mener at personer som ikke kvalifiserer til tvangsinnleggelse etter lov om psykisk helsevern, eller kvalifiserer for tvangstiltak i henhold til annen helse- og sosiallovgivning ikke kan dømmes til tvungent opphold i psykisk helsevern på bakgrunn av strafferettslige forhold, selv om de har psykiske lidelser.

Det bør i stedet vurderes om den aktuelle målgruppen kan dømmes til opphold særskilte institusjoner i kriminalomsorgens regi der det legges opp til miljøterapi og oppfølgingstiltak som er formålstjenelig for målgruppen som kan bidra til forbedring i den enkeltes livssituasjon og bryte negative adferdsmønstre.

Med denne hovedinnvendingen mot høringsforslaget har vi følgende merknader til høringsnotatet.

Om målgruppen

Utgangspunktet for forslaget om utvidelse av særreaksjonene er at man mener det er en liten gruppe utilregnelige som opptrer særlig plagsomt, og man ønsker nye virkemidler som kan beskytte samfunnet mot gjentatte og plagsomme handlinger utført av disse. Forslaget innebærer at man åpner for å dømme en gruppe mennesker med betydelige helse- og sosiale problemer, til tvungent opphold i en institusjon med tilfredsstillende helsetilbud, i stedet for fengselsopphold.

Vi oppfatter at forutsetningene hovedsakelig er at man er funnet utilregnelig etter Straffelovens § 44. 1. ledd, men at betingelsene for tvangsbehandling etter psykisk helsevernloven (PHL) ikke er til stede.

For å bli ansett som utilregnelig etter § 44 1. ledd forutsettes at man anses som psykotisk i rettspsykiatrisk forstand. Dette begrepet harmoniserer ikke med definisjonen på alvorlig sinnslidelse i § 3-3 i PHL. For å omfattes av den nye særreaksjonen, må en ha gjentatte lovbrudd over en kortere tidsperiode. Det er vanskelig å se at en person som gjentatte ganger fyller kriteriene etter § 44 1.ledd ikke også fyller kriteriene for § 3-3 på handlingstiden.

Personer som begår gjentatt kriminalitet slik det blir beskrevet i høringsnotatet med en rusutløst psykotisk tilstand på handlingstiden, og som etter gjeldende rett omhandles av Straffelovens § 56c (sterk bevissthetsforstyrrelse) vil falle utenom. Dette utgjør en betydelig andel av personer som anses som plagsomme.

Høringsnotatets antagelser om hvor mange mennesker det vil dreie seg, er beheftet med betydelig usikkerhet. Bakgrunn for at vi hevder dette er for det første at det pr i dag er 4 ganger så mange som blir funnet utilregnelige gjennom rettspsykiatriske observasjoner (i alt 80-90 stk) som de som blir dømt til tvunget psykisk helsevern. I tillegg vet en at svært mange saker henlegges hvert år grunnet tvil om tilregnelighet. Hvor mange av disse som vil falle inn under den tiltenkte målgruppen, vites ikke, men det er all grunn til å tro at det lave antallet er vel optimistisk, til tross for de begrensningene som skisseres i forhold til type kriminalitet m.m.

Kommentarer til kapittel 1 – Bakgrunn

Det foreliggende forslag om tvungen tidsbegrenset opphold i institusjon kan være et adekvat virkemiddel overfor gruppen, men krever betydelig innsats både under opphold og i videre oppfølging av de personene det gjelder.

Kommentarer til kapittel 3 – Nærmere om vilkårene for å idømmes tidsbegrenset tvungen opphold i psykisk helsevern:

De mest aktuelle lovbruddskategorier som omfattes av den nye særreaksjonen bør nevnes eksplisitt. Det vil dreie seg om voldsforbrytelser, seksualforbrytelser, frihetsberøvelse, ildspåsettelse og andre forbrytelser som krenker andres liv, helse eller frihet (eller kan utsette disse for fare), men som ikke er alvorlige nok til å falle inn under Straffelovens § 39 (dom til tvungen psykisk helsevern).

Det bør også eksplisitt fremgå at mindre alvorlig kriminalitet, for eksempel vinningskriminalitet, skadeverk, sjikane og ulike former for truende, skremmende og plagsom adferd omfattes av den nye særreaksjonen når omfanget er betydelig.

Kommentarer til pkt 4.2 – Hvor skal tidsbegrenset opphold gjennomføres?

Vi viser til innledende forutsetning om at det ikke bør være en helseinstitusjon som skal være rammen for det tvungne oppholde, men en tilpasset institusjon innenfor rammen av kriminalomsorgen.

Tidsbegrenset tvunget opphold i institusjon forutsetter at det skal kunne foregå eventuell avrusing, observasjon, diagnostisk utredning og behandling i tillegg til omfattende nettverksarbeid. Dette nødvendiggjør spesifikk faglig kompetanse på spesialistnivå, tilstrekkelig bemanning og egnede lokaler.

I dag er det antagelig de regionale sikkerhetsavdelingene (RSA) eller avdelinger med tilsvarende bemanning og kompetanse og mulighet for observasjon med låste dører og kontroll av personer ut/inn som best kan gi faglig kompetent utredning og gjennomføring av de fleste av aspektene ved tidsbegrenset opphold. Det er svært viktig at institusjonen som skal ivareta denne gruppen har høy kompetanse på å håndtere avvikende adferd og at det vektlegges utvikling av lang tids oppfølging i samarbeid med den aktuelle kommunen der vedkommende bor og oppholder seg.

I tillegg til vårt prinsipielle argument er det flere grunner til å problematisere om sikkerhetsavdelinger, slik departementet foreslår, er de eneste rette for gjennomføring av tidsbegrenset tvunget opphold;

- Gruppen som idømmes tidsbegrenset tvunget opphold vil mer omfattende enn det er ressurser til ved disse avdelingene i dag. Det vil uansett vil være behov for å etablere flere egnede plasser enn det er kapasitet til per i dag.
- Sikkerhetsavdelingene er spesielt tilrettelagt for å ivareta farlige pasienter, og det ligger i beskrivelsen av målgruppen for dette forslaget at de nettopp ikke anses som farlige nok for en av de eksisterende særreaksjoner. Det er derfor grunn til å stille spørsmål ved denne formen for ressursbruk.
- Målet om et tilrettelagt opplegg i samarbeid med kommunale helse- og omsorgstjenester tilsier at dette tilbudet legges opp med mest mulig lokal tilknytning.

Kommentarer til pkt 4.3 – Hva innebærer tidsbegrenset opphold?

Svært mange vil motsette seg eller være umotivert, av ulike årsaker, til aktiv behandling. Dette medfører en risiko for at denne særreaksjonen ikke resulterer i positiv endring for pasienten. I realiteten oppnås det kanskje bare at man "blir kvitt plagsomme folk" i en begrenset tid.

Norsk Psykologforening mener derfor det er viktig å legge vekt på god kvalitet i det miljøterapeutiske arbeidet og stort fokus på å etablere samarbeid med kommunale tjenester om god oppfølging og tilrettelegging lokalt, etter endt opphold.

I henhold til forslag om ny kommunal helse- og omsorgslov vil en ny kommunal koordineringsenhet og en utpekt personlig koordinator være sentral samarbeidspart for den aktuelle institusjonen.

Kommentarer til pkt 4.4.1 – Behovet for innhenting av informasjon – hvilke opplysninger?

4.4.2 - Gjeldende rett og behovet for lovendringer:

Forslaget om fravikelse av taushetsplikt synes godt begrunnet.

Kommentarer til pkt 4.5 – Varighet og opphør av tidsbegrenset tvungent opphold:

Om det er nødvendig å formulere noen minimumstid er usikkert, men det er rimelig med en formulering om at oppholdet skal avsluttes når det ikke lenger anses å være noen gjentakelsesfare.

Skal det settes en minimumstid gjør gruppens sammensatte problematikk det urealistisk å tro at noe særlig fornuftig kan være gjort i løpet av tre uker. En så kort tid vil være en indikasjon på at dom til tidsbegrenset tvungent opphold var galt i utgangspunktet.

Kommentarer til pkt 4.6 – Kan dom på tidsbegrenset tvungent opphold idømmes flere ganger?

Enkelte vil ganske sikkert fortsette sin gjentatte plagsomme kriminalitet etter et tidsbegrenset tvunget opphold i institusjon. Muligheten for ny dom til tidsbegrenset tvungent opphold bør opprettholdes i og med at ny dom i så fall vil gjelde nye forhold.

Kommentarer til pkt 4.7 – Hva skjer etter at dom på tidsbegrenset tvungent opphold er gjennomført?

Hva som skjer etter gjennomføringen av det tidsbegrensede tvungne oppholdet vil sannsynligvis være svært betydningsfullt for hvor godt den domfelte klarer seg. Vi viser her til omtale ovenfor om at det er viktig å etablere et godt opplegg for oppfølging i den aktuelle kommunen for hver enkelt.

Kommentarer til pkt 6 - Administrative og økonomiske konsekvenser:

Antallet som vil dømmes til tidsbegrenset tvungent opphold pr. år er vanskelig å anslå. Det bør vurderes hvorledes ACT teamene kan være en ressurs i forhold til oppfølgingen av denne gruppen, når tvungent opphold i institusjon avsluttes.

Kommentarer til pkt 7.4 – Administrering av evalueringen/etterkontrollen:

Evaluering og etterkontroll bør utføres av ekstern nøytral instans. Administrering av evaluering og etterkontroll kan skje ved et av kompetansesentrene for sikkerhets-, fengsels- og rettspsykiatri.

Det vil være ønskelig at de innsamlede opplysninger om gruppen tillates brukt i forskning, også om pasienten ikke samtykker. Vi trenger kunnskap fra Norge om disse pasientene.

Med vennlig hilsen
Norsk Psykologforening

Tor Levin Hofgaard
President